

РЕЛІГІЄЗНАВЧІ СТУДІЇ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.38(11-12)-9

УДК 253:261.5:364

МІСІЯ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ У БОГОСЛОВСЬКОМУ
ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІTHE MISSION OF A SOCIAL SERVICE IN THE THEOLOGICAL
EDUCATIONAL DISCOURSEІ. М. Ломачинська
Є. О. Дейнега
В. О. Ужва

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах релігійні організації не лише виконують культово-богослужбові практики, вони беруть участь у різних видах соціальної діяльності, благодійництва у співпраці з органами державної влади та громадськими організаціями, що зумовлює необхідність розширення фахових знань випускників спеціальності “богослов’я”.

Постановка проблеми. Соціальне вчення церкви спрямоване на утвердження християнських принципів в конкретних практичних реаліях життя сучасного суспільства. Соціальне служіння як моральне зобов’язання пастирського служіння може набувати більш ширших форм реалізації, і за умови відповідних фахових знань забезпечувати професійну діяльність в галузі соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою аналізу стали дослідження П. де Лоб’є, В. Поповича, Л. Филипович, В. Хромця, Ю. Чорноморця, Д. Мартишина, В. Токмана, Н. Цимбалюка тощо.

Постановка завдання. Мета статті: дослідження ролі соціальної спрямованості освітніх програм з “Богослов’я” в контексті місії соціального служіння християнських церков. Завдання: з’ясування місії соціального служіння у християнському соціальному вченні; аналіз християнських соціальних доктрин; визначення змісту соціального служіння в сучасній вітчизняній богословській освіті.

Urgency of the research. In the modern conditions religious organizations not only fulfil worship and liturgical practices, but also take part in the different kinds of social activity and charity in the cooperation with the public authorities and social organizations, hence the need for expanding of the substantive competencies of the “theology” graduates.

Target setting. The Church social teaching aims to uphold the principals in the concrete, practical reality of the modern society life. The social service as a moral obligation of the pastoral service may acquire the broader forms of the implementation if there are the relevant substantive competencies to provide the professional activity in the field of the social work.

Actual scientific researches and issues analysis. The theoretical base of the analysis was based on the studies of P. de Laubier, V. Popovych, L. Filipovych, V. Khromets, Y. Chernomorets, D. Martyshyn, V. Tokman, N. Tsymbaliuk etc.

The research objective. The purpose of the article: investigation of the social role of the educational theology programs in the context of the social service mission of the Christian churches. The task: clarify the mission of the social service in the Christian social teaching; the analysis of the Christian social doctrines; definition of the social service content in the modern domestic theological education.

Виклад основного матеріалу. У статті здійснюється аналіз сутності соціального служіння як особливої місії священства в усіх християнських конфесіях. Визначається роль церкви як одного з ключових фундаторів соціальної допомоги у вітчизняній історії. Досліджуються основні напрями соціального служіння найбільш чисельних християнських конфесій у відповідності до їх соціальних доктрин. Автори розрізняють предметну сферу соціального служіння, що здійснюється релігійними організаціями в межах пастирського служіння, і соціальної роботи, що вимагає відповідної фахової кваліфікації. Аналіз освітніх програм з богослов'я свідчить про необхідність розширення освітніх компонентів соціального спрямування, щоб місія соціального служіння мала організований та професійний характер.

Висновки. Соціальне служіння, як особлива місія християнської Церкви, спрямована на евангелізацію добродійництвом, у національній самосвідомості формує концепцію допомоги, основаної на філософії любові до ближнього. Основними завданнями сучасної духовної освіти має бути не лише виховання священнослужителя на засадах пастирського служіння для вірян, але й формування особистості богослова, який би володів системою соціального знання для адекватних відповідей на виклики сучасного динамічного соціального світу.

Ключові слова: релігійна освіта, богословська освіта, соціальна доктрина, соціальне служіння, соціальна місія церкви, соціальна робота, пастирство

The statement of basic materials. In the article the essence of the social service as the priesthood special mission in the Christian denominations has been analyzed. The role of the Church as one of the key founders of the social help in the domestic history has been defined. The main areas of the social service of the most numerous Christian denomination according to their social doctrines have been investigated. The authors distinguish between the social area of the social service, which is implemented by the religious organization within the pastoral service, and the social work that requires the relevant subject matter competences. The analysis of the educational theology programs demonstrates the need for the expansion of the educational components in the social dimension with a view to provide the organized and professional pattern.

Conclusions. The social service as a special mission of the Christian Church, which is aimed at evangelization, in the national self-consciousness forms the concept of help which is based on the philosophy of love to the neighbor. The main tasks of the modern spiritual education have to be not only a priest's education on the basis of the pastoral service for the worshippers, but also the formation of the priest's personality who would be able to manage the social knowledge system to provide the adequate answers to the challenges of the modern, dynamic, social world.

Keywords: religious education, theology education, social doctrine, social service, social mission of the Church, social work, pastorate.

Актуальність теми дослідження. В складних суспільно-політичних умовах буття українського суспільства загострюється увага до соціальної місії християнських церков, яка стає прямим наслідком їх релігійної місії. Соціальне служіння, закладене у основах соціальних доктрин католицької та православної церков, слугує ідейною основою реальної участі священства у вирішенні складних соціальних проблем сучасності. Релігійні організації не лише виконують культово-богослужбові практики, забезпечуючи збереження традиційних духовно-культурних цінностей, вони беруть участь у різних видах соціальної діяльності, благодійництва, у співпраці з органами держаної влади та громадськими організаціями, що зумовлює необхідність розширення фахових знань випускників спеціальності "богослов'я".

Постановка проблеми. Багатовіковий досвід соціальної роботи християнських церков акумульований у соціальній доктрині християнства, яка розуміється у сучасному релігієзнавстві як сукупність богословських поглядів щодо різних сторін суспільних відносин. Соціальне вчення церкви спрямоване на утвердження християнських принципів в конкретних практичних реаліях життя сучасного суспільства. Саме суспільна довіра до релігійних конфесій, яка значно перевищує аналогічні показники до ключових інститутів влади, слугує індикатором визнання місії соціального служіння і зумовлює реалізацію процесу розбудови державно-конфесійних відносин на партнерських засадах. Серед основних форм сучасних християнських місіонерських практик – апологетичної, інформаційної, примирення та місії міжкультурної комунікації в умовах глобалізаційних криз актуалізується саме виховна місія, зміст якої полягає у соціальному служінні, спрямованому на воцерковлення індивіда. Однак, соціальне служіння як моральне зобов'язання пастирського служіння може набувати більш ширших форм реалізації, і за умови відповідних фахових знань здійснювати різні види соціальної діяльності на професійних засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній релігієзнавчій думці домінує наукова дискусія щодо змісту, форм і напрямів релігійної освіти загалом та богословської зокрема. Дослідження А. Колодного, М. Заковича, Л. Филипович дозволили певною мірою унормувати предметне поле релігійної освіти, виокремити його конфесійний зміст, на відміну від освіти релігієзнавчої, що має світський характер. Однак, дискусія щодо ролі релігії в освітньому дискурсі, що триває у західноєвропейській науці, формує нові підходи у аналізі означеної проблеми: українській мові поки що немає усталеної термінології, здатної окреслити знання про релігію, але якщо звернутися до англійської термінології (за Л. Филипович), може бути *“Study of Religions”*, а краще *“Knowledge about Religion”*, і ці два підходи – викладання релігії та знань про релігії – є принципово різними. Найбільш ґрунтовні публікації, присвячені сутності, змісту, соціальної спрямованості богословської освіти представлені у В. Поповича, В. Хромця, Ю. Чорноморця.

Теоретичною основою аналізу сутності соціального вчення християнства стала монографія католицького теолога П. де Лобьє, одного з найбільш відомих західноєвропейських дослідників цієї проблеми. Основні напрями соціального служіння вітчизняних християнських конфесій знайшли своє відображення у дослідженнях Д. Мартишина, В. Токмана, Н. Цимбалюка та І. Лазаренко.

Однак, проблема конкретизації освітніх компонент ОНП “Богослов'я” в аспекті поглиблення фахових компетентностей, спрямованих на виконання різних видів соціально-практичної діяльності, потребує свого подальшого наукового осмислення.

Постановка завдання. Мета статті: дослідження ролі соціальної спрямованості освітніх програм з “Богослов'я” в контексті місії соціального служіння християнських церков. Завдання: з'ясування місії соціального служіння у християнському соціальному вченні; аналіз християнських соціальних доктрин; визначення змісту соціального служіння в сучасній вітчизняній богословській освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне служіння є особливою місією християнської Церкви з апостольських часів і до

сьогодення. Вже в Новому Завіті актуалізується ідея пастирського служіння як форми реалізації духовної влади, що знаходить своє відображення і у подальшій християнській теологічній думці. Патрік де Лоб'є в становленні християнського соціального вчення виділяє три етапи [1]. Перший, пастирський етап співпадає з епохою отців Церкви та перших Вселенських соборів. Основні праці грецьких представників патристики з питань соціального служіння належать Василю Великому та Іоанну Златоусту; з латинських представників патристики варто відмітити Амвросія і Августина. Представники східної і західної патристики проповідували не спільну власність, а здатність ділитися з іншими; вони не чекають того моменту, коли держава встановить порядок розподілу благ, а нагадують, що багатих судитимуть, як вони користуються своїм багатством. Другий етап пов'язаний з появою схоластики XIII ст., а третій - зумовлений досягненнями гуманітарних наук XVIII ст.

У національній самосвідомості етап християнізації слов'янського світу справив вирішальний вплив на всі сфери життя суспільства, формуючи концепцію соціальної допомоги, основаної на філософії любові до ближнього. В українській національній самосвідомості домінує ідея храму як втілення благословення вищих сил, небесного заступництва за спільноту. Соціальна допомога нужденним, що асоціювалася з благодійністю, стає необхідною передумовою особистісного духовного зростання. На всіх етапах вітчизняної християнської історії соціальна допомога як втілення морального ідеалу відображалась в тріаді наближення до святості: праведний мирянин (добродійність через особисту відповідальність) – чернець (добродійність в межах спільноти) – благодійний князь (добродійність через суспільну владу). Союз церкви і держави забезпечує формування церковно-монастирської системи благодійності, адже разом з фінансовою підтримкою влада ще з часів князя Володимира делегувала церкві соціальне піклування нужденними.

В основі української моделі національної духовності поєднані жертвовність, милосердя, ненасилля, визнання свободи іншого, усвідомлення спільності історичної долі, значною мірою сформовані духовно-просвітницькою діяльністю представників вітчизняного релігійного лідерства [13, с.38]. Соціальна практика християнина, як результат реалізації соціальної доктрини, визначає систему суспільних цінностей і впливає на втілення конкретних моделей соціальної взаємодії.

З утвердженням незалежності Української держави відбулася активізація соціальної діяльності релігійних організацій на її теренах. Релігійні організації засвідчили свою причетність до вирішення проблем соціально незахищених верств населення “(облаштування пунктів безкоштовного харчування та обігріву для нужденних, організація літнього відпочинку для дітей з бідних сімей, дітей-сиріт та дітей-інвалідів, надання гуманітарної допомоги будинкам-інтернатам, створення при храмах і монастирях шкіл-сиротинців тощо); соціально-психологічної реабілітації нарко- та алкоголезалежних осіб, хворих на СНІД; духовної опіки громадян, котрі перебувають у виправних закладах” [8]. Відповідно, релігійні організації беруть практичну участь у всіх основних формах соціального захисту - опіка нужденних, добродійність, волонтерство, меценатство тощо. Релігійні спільноти реалізують свої соціальні проекти за допомогою добровільних пожертвувань та спонсорських надходжень як в Україні, так і за кордоном шляхом створення благодійних організацій та волонтерської допомоги.

Варто зазначити, що навіть у країнах із розвинутою системою соціального забезпечення практики соціальної допомоги, що здійснюють члени релігійних конгрегацій в межах соціального служіння, мають значно більшу мобільність та здатні швидше реагувати на суспільні виклики внаслідок відсутності притаманних державним структурам бюрократичних процедур [10, с. 42]

Важливим напрямом служіння є також співпраця релігійних організацій з іншими інститутами: органами влади та громадськими організаціями. Зокрема, Українська греко-католицька церква організовує різні види соціальної роботи у співпраці з Міжнародним благодійним фондом “Карітас–Україна”, який, хоч не є релігійною організацією, але свою роботу здійснює на християнських засадах. Свідченням активної участі католицької церкви в соціальному житті держави та ідейною основою соціального служіння священства стала соціальна доктрина, що має більш як півстолітню історію і є результатом солідарності Церкви з робітничим рухом. Сучасне католицьке соціальне вчення – це комплекс поглядів Католицької Церкви на роль та місце людини в світі, її проблеми. За останні десятиліття соціальна доктрина перебувала (і перебуває й сьогодні) в процесі перманентного розвитку. Це зумовлено політикою модернізації Католицької церкви, санкціонованої Другим Ватиканським собором. Адже незворотні процеси секуляризації західного суспільства загострили нові виклики перед Католицькою Церквою і, зокрема, переосмислення її соціальної ролі і місця у секулярному глобалізованому світі.

У Католицькій соціальній доктрині зазначено, що в умовах глобалізаційних криз не менш важливо використовувати соціальну доктрину Церкви у вихованні священників і кандидатів у священство, які, готуючись до свого служіння, “повинні ґрунтовно засвоїти вчення і пастирську турботу Церкви в соціальній сфері, а також постійно цікавитися соціальними питаннями сучасності” [3, с. 327]. Також у Соціальній доктрині передбачено, що католицькі навчальні заклади можуть і повинні нести цінне виховне служіння, займаючись інкультурацією християнської звітності, тобто забезпечуючи плідну взаємодію між Євангелієм і різними галузями знань.

Варто зазначити, що хоча у католицькій соціальній доктрині наголошується на її постійному оновленні і розвитку, зокрема, у “*Centesimus Annus*”, останній на сьогодні енцикліці, яку включають до корпусу компендіуму Соціальної доктрини католицької церкви, засуджуються суспільство споживання, класова боротьба і гонка озброєнь та лунає заклик до побудови держав добробуту, які що допомагають уникнути жебрацтва та бідності [12], однак, відсутні конкретні настанови протидії соціальним проблемам сучасності.

Більш конкретно у напрямах соціального служіння є соціальна концепція Української православної церкви, опублікованої у 2002 році як наступний етап соціальної доктрини Російської православної церкви. На відміну від католицької Церкви, де соціальне вчення має довгу історію, у православ'ї досі не існувало офіційного документа з цього питання. В доктрині зазначено, що християнин повинен бачити світ і суспільство у світлі їхнього кінцевого призначення, в есхатологічному світлі Царства Божого. Розрізнення дарів у Церкві особливим чином виявляється в царині її суспільного служіння. Неподільний церковний організм бере участь у житті навколишнього світу в усій повноті, проте духовенство, чернецтво та миряни можуть різною мірою

здійснювати таку участь. Виконуючи місію спасіння, Церква робить це не тільки через пряму проповідь, а й через добротність, спрямовану на поліпшення духовно-морального та матеріального стану навколишнього світу [6].

Католицька соціальна доктрина розрахована не лише на священників, ченців та єпископів, вона звертається також до мирян, служить їм орієнтиром у практичній діяльності. Однак, у означеному документі відсутня орієнтація на соціальну спрямованість духовної освіти, а у “Концепції вищої духовної освіти УПЦ” основним завданням системи вищої духовної освіти визначено забезпечення необхідного рівня підготовки кандидатів для пастирського служіння, богословів та фахівців інших форм церковного служіння [4], тобто, всі види соціальної опіки здійснюються в межах пастирського служіння.

Варто зазначити, що у Православній церкві України цілісної соціальної концепції поки що не розроблено, однак, Вселенське православ'я його вже має. За дорученням Вселенського Патріарха Варфоломія було підготовлено офіційний документ по соціальному вченню Православної Церкви, його відображенню в багатовіковій традиції і в сучасній практиці Вселенського Патріархату. Зокрема, позиції щодо місії соціального служіння розкриті у розділі IV “Бідність, багатство і соціальна справедливість”, де підкреслюється роль соціальної роботи у напрямку соціального захисту нужденних, однак, не лише для священників, але й для християн загалом [2].

Однак для ефективної діяльності соціального спрямування священнику необхідно розуміти особливості організації соціальної роботи, психології людини та володіти навичками соціального педагога. Відповідно, для священства є реальна необхідність засвоєння теорії та практики соціальної роботи, прийнятих у високорозвинених країнах світу. “Життєво необхідним є інтегральний перехід до докорінної перебудови та перегляду старих методів соціальної роботи з урахуванням новітніх технологічних досягнень та наукових праць як вітчизняних, так і західних світських спеціалістів у галузі соціальної інженерії суспільства” [5, с. 3]

В означених умовах актуалізується увага до соціальної спрямованості релігійної освіти. Термін “релігійна освіта” у вітчизняному релігієзнавстві вживається у визначенні конфесійної - загально-просвітницької (навчання релігії в парафіяльних і недільних школах, біблійних курсах тощо) та професійно-зорієнтованої (богословської) освіти. “Релігійна освіта передбачає здобуття спеціальних знань з богослов'я, доктринальну підготовку духовенства (священників, пасторів), оволодіння певними світськими знаннями і, таким чином, розвиток високоосвіченої інтелектуальної та моральної людини, здатної вести свідоме життя у вибраних координатах релігії” [14, с. 383]. Враховуючи багатоступеневість вітчизняної релігійної освіти, варто зазначити, що місія соціального служіння, як ефективний засіб євангелізації, присутня на всіх її рівнях - від навчання релігії в парафіяльних і недільних школах до отримання вищої богословської освіти. Однак, варто чітко розрізняти добровільну благодійну діяльність в межах індивідуального християнського духовного зростання чи благодійництво як частину пастирського служіння від виконання соціальної роботи як професійної діяльності, спрямованої на підтримання і надання кваліфікованої допомоги окремим громадянам чи суспільним групам задля реалізації їх громадянських прав.

Актуалізація соціального змісту релігійної освіти зумовлена подіями

Євромайдану 2014 року, коли українські церкви отримали значний кредит довіри з боку суспільства і політичної еліти. На законодавчому рівні в Україні була сформована система релігійної конфесійної освіти, запроваджено спеціальність “Богослов’я” у систему вищої освіти України не лише у конфесійних, але і у світських навчальних закладах.

Складні реалії соціального буття зумовили активну участь релігійних організацій у вирішенні соціальних проблем сучасності (робота зі зменшення рівня злочинності, подолання різних видів алко- і наркозалежності, допомога соціально вразливим верствам населення тощо). У переломний для держави період церкви відчували моральний обов’язок надати цілісне бачення розвитку України на основі власних богословських концепцій та соціальних доктрин. Однак, такого цілісного бачення так і не було запропоновано. Однією з причин стала орієнтація на унікальність власної місії у проповідуванні християнського віровчення. Зважаючи на те, що соціальна доктрина церкви стає дієвим інструментом євангелізації та формування християнського світогляду з конкретних конфесійних позицій, концептуальним стає питання сумірності систем християнських цінностей та соціальних моделей поведінки.

Усвідомлення сутності соціальної складової вітчизняної богословської освіти певною мірою залежить від її типу. У сучасній богословській освіті В. Хромець запропонував тричленну типологію [9, с. 244]: конфесійна богословська освіта (що має віроповчальний характер і занурена у контекст), неконфесійна богословська освіта (зорієнтована на тематичний і порівняльний виклад матеріалу) та міжконфесійна богословська освіта (конститується навколо питань, зумовлених взаємодією двох і більше конфесій задля вирішення питань цих конфесій). Конфесійна богословська освіта, що домінує у конфесійних ЗВО, спрямована на підготовку служителів культу, поглиблене вивчення віровчення та ритуальної практики конкретної конфесії, вона формує конфесійну ідентичність; міжконфесійна освіта, наявна у конфесійних та гібридних ЗВО спрямована на формування діалогічної конфесійної ідентичності; неконфесійна богословська освіта у світських ЗВО не накладає жорстких обмежень, ґрунтується на свободі у виборі конфесійної приналежності. Відповідно, у конфесійних богословських ЗВО соціальна робота є частиною пастирського служіння, неконфесійна богословська освіта у світських ЗВО передбачає можливість вивчення дисциплін соціального спрямування та виконання в подальшому відповідних видів діяльності на фаховому рівні.

В контексті соціальної складової сучасної богословської освіти варто зазначити, що саме така тричленна її модель більше властива західноєвропейським освітнім системам [15], у вітчизняному освітньому просторі представлені переважно різні форми конфесійної богословської освіти, а популяризація неконфесійної богословської освіти здійснюється окремими світськими вищими навчальними закладами.

У системі “Вступ. ОСВІТА. UA” станом на грудень 2021 року за напрямом “Богослов’я” представлено 16 спеціальностей освітнього рівня “бакалавр” та 17 спеціальностей освітнього рівня “магістр”. За відсутності стандарту за спеціальністю 041 “Богослов’я” цілі освітніх програм, характеристики та придатності випускників до працевлаштування визначаються окремими ЗВО відповідно до власного бачення особливостей їх соціальної спрямованості. Серед акредитованих освітніх програм з богослов’я, представлених у вільному доступі мережі Інтернет, щодо соціальної складової їх освітніх компонент

можливо проаналізувати наступні.

ОПП “Богослов’я” ОР “бакалавр” (2019 р.) Таврійського християнського інституту у придатності до працевлаштування зазначено, серед іншого, і працю у благодійних організаціях, що передбачає навчально-виховну, просвітницьку і соціально-практичну діяльність. Програма має досить широке наповнення не лише теологічними, але й світськими дисциплінами соціального спрямування.

У ОПП “Богослов’я” ОР “магістр” Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (2019 р.) у підрозділі придатності до працевлаштування передбачено позицію менеджера у соціальній сфері; серед компонентів освітньої програми, які можуть бути зорієнтовані на формування фахових соціальних компетентностей, є дисципліна “Людина у сучасному соціумі”, силабус якої передбачає здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи та громади.

ОПП “Богослов’я” ОР “бакалавр” (2017 р.) Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича у придатності до працевлаштування наявна позиція “посадова особа органів державної влади, навчальних інституцій, громадських організацій (у галузі культури, освіти, благодійності)”, однак, серед освітніх компонентів соціального спрямування передбачено лише дисципліну “соціальна психологія”.

ОПП “Богослов’я” ОР “бакалавр” (2019 р.) Українського католицького університету серед придатності до працевлаштування зазначено позицію “соціальні працівники - 346”, однак, серед навчальних дисциплін, що формують означені фахові компетентності, передбачено лише вивчення соціальної доктрини церкви.

Таким чином, соціальна діяльність майбутнього випускника спеціальності “Богослов’я” поки що забезпечується переважно теологічною базою знань, хоча існує перспектива розширення освітніх компонентів дисциплінами світського спрямування. Однак, як вид професійної діяльності, заснованої на предметно-інтегрованих, міждисциплінарних прийомах формування, соціальна робота – це комплексна соціальна технологія соціального захисту населення, а також соціального управління та соціальної політики щодо соціально уразливих груп населення, тому, орієнтуючись на пропонований богословськими освітніми програмами об’єм знань, соціальна діяльність випускника обмежиться, переважно, соціально-реабілітаційним її видом з акцентом на виховання моральних цінностей, однак, для соціального працівника необхідна також здатність до медикотерапевтичної, консультативної, правозахисної підтримки.

Аналізуючи проблемне поле сучасної духовної освіти, Ю. Чорноморець відзначає неспроможність духовних закладів освіти запропонувати власні християнсько-демократичні ідеї, через відмову від створення соціального вчення, яке б відповідало складним викликам сьогодення. Він відзначає перевагу тих конфесійних систем духовної освіти, які забезпечують провідні науково-дослідні інститути з високим рівнем викладання та навчання [11, с. 8].

Серед аспектів підвищення ефективності освітньо-виховного процесу в духовних ЗВО В. Попович відзначає організацію навчального процесу в предметному плані. Це підсилить як вивчення богословських дисциплін, так і світських, переважно гуманітарних (психологія, педагогіка, соціологія, іноземні мови тощо) [7, с. 150]. Важливим стає формування не лише

морально-етичних, але й соціальних компетентностей майбутнього священнослужителя. Тому основними завданнями сучасної духовної освіти має бути не лише виховання священнослужителя на засадах пастирського служіння для вірян, але й формування особистості богослова, який би володів системою соціального знання для адекватних відповідей на виклики сучасного динамічного соціального світу.

Висновки. Соціальна доктрина християнства пропонує програму втілення моральних і соціальних принципів, що відображають сучасний конфесійний ідеал досконалого соціального суб'єкта. Соціальне служіння, як особлива місія християнської Церкви, спрямована на євангелізацію добродійництвом, у національній самосвідомості формує концепцію допомоги, основаної на філософії любові до ближнього, а соціальна допомога нужденним, що асоціювалася з благодійністю, стає необхідною умовою особистого духовного зростання кожного християнина. Жертовність, милосердя, ненасилля стають основою української моделі національної духовності.

Ідея соціального служіння знаходить відображення у соціальних доктринах усіх провідних християнських конфесій. Зокрема, у католицькому соціальному вченні наголошується, що соціальна доктрина Церкви – це необхідний засіб ефективного християнського виховання у душі любові, справедливості і миру; вона також розвиває усвідомлення моральних і суспільних обов'язків у різних культурних та професійних сферах. Ідея соціального служіння як стимулу до особистісного та суспільного перетворень розкрита також у соціальному вченні Вселенського православ'я. Серед ключових проблем соціальної концепції Української православної церкви – питання війни та миру, розуміння сутності нації, держави, економіки, соціальної реабілітації засуджених, наркозалежних, питання біоетики тощо.

Місія соціального служіння як ефективний засіб євангелізації присутня на всіх рівнях релігійної освіти. Однак, варто відрізнити соціальну допомогу нужденним як частину пастирського служіння від соціальної роботи як професійної діяльності, що включає всі види соціальної підтримки (медикотерапевтичної, консультаційної, правозахисної тощо) та вимагає відповідних фахових компетентностей. Відповідно, задля формування у здобувачів здатності розв'язувати проблеми у галузі соціальної роботи, в переліку компонент освітніх програм за напрямом 041 “Богослов'я” мають бути присутні відповідні дисципліни соціального спрямування.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з визначенням конкретних напрямів розширення соціальної спрямованості освітніх програм з богослов'я.

Список використаних джерел:

1. де Лобье, П 2001, Три града (Социальное учение христианства), Санкт-Петербург: Алтея, 412 с.
2. *За життя світу. На шляху до соціального етосу Православної Церкви* 2020. Доступно: <https://risu.ua/za-zhittya-svitu-na-shlyahu-do-socialnogo-etosu-pravoslavnoji-cerkvi_n103522>. [10 Грудень 2021].
3. *Компендіум соціальної доктрини церкви* 2008, Київ: Кайрос, 546 с.
4. *Концепція вищої духовної освіти Української Православної Церкви* (n.d.). Доступно: <<http://orthodox.org.ua/page/концепція-вищої-духовної-освіти>>. [10 Грудень 2021].
5. Мартишин, Д 2018, *Соціальне служіння церкви в контексті державотворення*.

- Державне управління: удосконалення та розвиток. Доступно: <http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/25.pdf>. [10 Грудень 2021].
6. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви 2002, Київ: Інформ.-вид. центр УПЦ, 80 с.
 7. Попович, В 2017, 'Тенденції і перспективи розвитку православної богословсько освіти в Україні', *Філософські обрії*, № 37, с. 144 – 155
 8. Токман, ВВ 2017, *Соціально значуща діяльність релігійних організацій України в сучасних суспільно-політичних умовах: Аналітична записка*. Доступно: <<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/socialno-znachushchadiyalnist-religiynikh-organizaciy-ukraini-v>>. [10 Грудень 2021].
 10. Хромець, В 2018, 'Конфесійні та світські форми функціонування богослов'я та богословської освіти', *Вісник Львівського університету. Серія Філол.-політ. студії*, с. 236-244.
 11. Цимбалюк, Н & Лазаренко, І 2021, 'Соціальне служіння церков як провайдер практик соціальної допомоги', *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*, № 2 (50), с. 39-45.
 12. Чорноморець, Ю 2020, 'Перспективи розвитку духовної освіти в Україні', *Philosophy of education*, Vol. 26, № 2, с. 8-24. Доступно: <<https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-2-1>>. [10 Грудень 2021].
 13. *John Paul II Holy Father "Centesimus Annus" (n.d.)*. Available from: <https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html>. [10 December 2021].
 14. Lomachinska, I Deinega & E Donets, O 2021, 'The religious factors of the Ukrainian mentality formation', *Skhid*, № 1 (3), pp. 34-39. Available from: <[https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(3\)242755](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(3)242755)>. [10 December 2021].
 15. Gavrilova, N & Fylypovych, L 2017, *Religious education in Ukraine. Routledge International Handbook of Religious Education*, Routledge, 424 p.
 16. Lomachinska, I & Martych, R 2021, 'Religious Education in the European Educational Space: Social and Cultural Context', *Studia Warmińskie*, Vol. 5, pp. 173–187. Available from: <<https://doi.org/10.31648/sw.7014>>. [10 December 2021].

References:

1. de Lobe, P 2001, *Try hrada (Sotsyalnoe uchenye khrystyanstva) (Three cities (Social doctrine of Christianity))*, Sankt-Peterburh: *Alteia*, 412 s.
2. *Za zhyttia svitu. Na shliakhu do sotsialnoho etosu Pravoslavnoi Tserkvy (For the life of the world. On the way to the social ethos of the Orthodox Church)* 2020. Dostupno: <https://risu.ua/za-zhittya-svitu-na-shlyahu-do-socialnogo-etosu-pravoslavnoji-cerkvi_n103522>. [10 Hruden 2021].
3. *Kompendium sotsialnoi doktryny tserkvy (Compendium of the Social Doctrine of the Church)* 2008, Kyiv: Kairos, 546 s.
4. *Kontseptsiiia vyshchoi dukhovnoi osvity Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy (The concept of higher spiritual education of the Ukrainian Orthodox Church) (n.d.)*. Dostupno: <<http://orthodox.org.ua/page/kontseptsiiia-vyshchoi-dukhovnoi-osvity>>. [10 Hruden 2021].
5. Martyshyn, D 2018, *Sotsialne sluzhinnia tserkvy v konteksti derzhavotvorennia. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok (Social service of the church in the context of state formation)*. Dostupno: <http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/25.pdf>. [10 Hruden 2021].
6. *Osnovy sotsialnoi kontseptsii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy (Fundamentals of the social concept of the Ukrainian Orthodox Church)* 2002, Kyiv: *Inform.-vyd. tsentr UPTs*, 80 s.
7. Popovych, V 2017, 'Tendentsii i perspekttyvy rozvytku pravoslavnoi bohoslvsko osvity v Ukraini (Trends and prospects for the development of Orthodox theological education in Ukrain)', *Filosofski obrii*, № 37, с. 144 – 155
8. Tokman, VV 2017, *Sotsialno znachushcha diialnist relihiinykh orhanizatsii Ukrainy v*

- suchasnykh suspilno-politychnykh umovakh: Analitychna zapyska (Socially significant activities of religious organizations of Ukraine in modern socio-political conditions: Analytical note).* Dostupno: <<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/socialno-znachuscha-diyalnist-religiynikh-organizacij-ukraini-v>>. [10 Hruden 2021].
9. Khromets, V 2018, 'Konfesiini ta svitski formy funktsionuvannia bohoslovia ta bohoslovskoi osvity (Confessional and secular forms of functioning of theology and theological education)', *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia Filos.-polit. studii*, s. 236-244.
 10. Tsybaliuk, N & Lazarenko, I 2021, 'Sotsialne sluzhinnia tserkov yak provaidier praktyk sotsialnoi dopomohy (Social service of churches as a provider of social assistance practices)', *Visnyk NTUU "KPI" Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*, № 2 (50), s. 39-45.
 11. Chornomorets, Yu 2020, 'Perspektyvy rozvytku dukhovnoi osvity v Ukraini (Prospects for the development of spiritual education in Ukraine)', *Philosophy of education*, Vol. 26, № 2, s. 8-24. Dostupno: <<https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-2-1>>. [10 Hruden 2021].
 12. *John Paul II Holy Father "Centesimus Annus" (n.d.)*. Available from: <https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html>. [10 December 2021].
 13. Lomachinska, I Deinega & E Donets, O 2021, 'The religious factors of the Ukrainian mentality formation', *Skhid*, № 1 (3), pp. 34-39. Available from: <[https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(3\)242755](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(3)242755)>. [10 December 2021].
 14. Gavrilova, N & Fylypovych, L 2017, *Religious education in Ukraine. Routledge International Handbook of Religious Education*, Routledge, 424 p.
 15. Lomachinska, I & Martych, R 2021, 'Religious Education in the European Educational Space: Social and Cultural Context', *Studia Warmińskie*, Vol. 5, pp. 173-187. Available from: <<https://doi.org/10.31648/sw.7014>>. [10 December 2021].